

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015
Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ДТЕУ

(пост. п. 7 від «19» 05 2025 р.)

Ректор

Айятолій МАЗАРАКІ

ФІЛОСОФІЯ /
PHILOSOPHY

ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY

Київ 2025

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

Автори: А.А. Кравченко, доктор філософських наук, доцент;
М.В. Ліпін, доктор філософських наук, доцент;
А.Ю. Морозов, доктор філософських наук, доцент;
Л.О. Боровська, кандидат філософських наук, доцент;
С.О. Гудков, кандидат філософських наук, доцент;
Ю.І. Кулагін, кандидат філософських наук, доцент;
І.О. Кизименко, кандидат історичних наук, доцент;
О.В. Красільнікова, кандидат історичних наук.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та політології «16» травня 2025 р., протокол №29.

Рецензенти: Ф.В. Барановський, д-р політ. наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та політології;

В.Ф. Стрілець, канд. мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну, інжинірингу та землеустрою;

Т.Г. Шоріна, канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного авіаційного університету.

**ФІЛОСОФІЯ /
PHILOSOPHY**

**ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY**

ВСТУП

Програма дисципліни «Філософія» підготовлена відповідно до Стандарту вищої освіти МОН України зі спеціальності В 2 «Дизайн» (наказ № 1391 від 13.12.2018 р.) і призначена для студентів бакалаврату ДТЕУ усіх форм навчання галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки» освітньої програми «Дизайн середовища» підготовки бакалаврів ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як обов'язкової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Філософія» – одна з найважливіших складових освітнього процесу закладів вищої освіти, спрямована на розвиток, збагачення і поглиблення гуманітарної підготовки студентів, формування всебічного світогляду майбутніх професіоналів. Вивчення дисципліни «Філософія» покликано сприяти виховання та розвитку вільної та гармонійної особистості, свідомого і патріотичного громадянина через формування фундаментальної ціннісно-світоглядної платформи майбутнього фахівця широкого профілю, що неможливо без знання логіки руху духовної історії людства, універсальних принципів і законів існування та розвитку природи, суспільства і мислення, їхніх етичних та гуманістичних основ.

Мета викладання дисципліни «Філософія»: визначити сутність людини і навколишнього світу в їх всебічних зв'язках та відносинах, сформувати теоретичні засади філософського світогляду як системного погляду на світ і місце в ньому людини та навички застосування різних філософських методологічних підходів до аналізу суспільно-історичного, політико-економічного та соціокультурного аспектів буття, розв'язання сучасних теоретичних та практичних проблем світу і людства в цілому.

Відповідно до мети визначаються основні *завдання* навчальної дисципліни «Філософія»:

- розкрити сутність та розвиток історико-філософського знання як об'єктивного процесу;
- дати цілісне уявлення про структуру та зміст філософського знання, його основні категорії;
- сприяти формуванню основних світоглядних цінностей та філософської культури мислення студентів.

Предметом вивчення дисципліни є світова і вітчизняна філософська думка як соціально-історичне та духовне явище у всій багатоманітності її

проявів; загальні принципи і закони існування та розвитку природи, суспільства та людини.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Перед вивченням навчальної дисципліни у студентів мають бути розвинуті наступні компетентності:

Знання:

- основних етапів вітчизняної та світової культури та її видатних представників;
- сутності та змісту історичного процесу;
- основних загально-наукових понять та категорій.

Вміння:

- аналізувати та порівнювати різні теоретичні концепції та моделі;
- самостійно користуватися набутими науковими знаннями, формулювати, логічно доводити та відстоювати свою думку;
- мислити чітко, послідовно, несуперечливо;
- застосовувати наукові знання в професійній і громадській діяльності;
- відрізняти факти від ціннісних тверджень, вивчаючи і вирішуючи наукові проблеми та завдання неупереджено і об'єктивно.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Філософія», як обов'язкова компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за освітньо-професійною програмою:

✓ *Дизайн середовища (ОС бакалавр)*

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
2	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	1-15
4	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	1-15
7	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності	1-15
8	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку,	1-15

	верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	
9	Здатність зберігати та примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	1-15
<i>Спеціальні компетентності за освітньою програмою</i>		
5	Здатність застосовувати знання історії українського і зарубіжного мистецтва та дизайну в художньо-проектній діяльності.	1-15
11	Здатність досягати успіху в професійній кар'єрі, розробляти та представляти візуальні презентації, портфоліо власних творів, володіти підприємницькими навичками для провадження дизайн-діяльності.	1-15
12	<i>Здатність оцінювати результати дизайн-проектів через призму естетичних і функціональних критеріїв, адаптуючи їх до факторів зовнішнього (культурного, ринкового) та внутрішнього (технологічного) середовища.</i>	1-15
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
13	Знати надбання національної та всесвітньої культурно-мистецької спадщини, розвивати екокультуру засобами дизайну.	1-15
14	Використовувати у професійній діяльності прояви української ментальності, історичної пам'яті, національної самоідентифікації та творчого самовираження; застосовувати історичний творчий досвід, а також успішні українські та зарубіжні художні практики.	1-15
15	Розуміти українські етнокультурні традиції у стильових вирішеннях об'єктів дизайну, враховувати регіональні	1-15

	особливості етнодизайну у мистецьких практиках.	
19	Розробляти та представляти результати роботи у професійному середовищі, розуміти етапи досягнення успіху в професійній кар'єрі, враховувати сучасні тенденції ринку праці, проводити дослідження ринку, обирати відповідну бізнес-модель і розробляти бізнес-план професійної діяльності у сфері дизайну.	1-15

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Філософія як світогляд і наука

Світогляд, його сутність та прояви. Структура світогляду та його елементи: світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння. Функції світогляду. Принципи формування розуміння світу (монізм, плюралізм). Способи класифікації світогляду. Груповий та індивідуальний світогляд. Основні світоглядні питання. Світогляд як спосіб орієнтації людини в світі та основа формування її смисложиттєвої позиції.

Історичні форми світогляду. Міф як історично перший спосіб розуміння природної і соціальної дійсності. Основні типи та функції міфів. Релігійний світогляд та його життєво-практична складова. Соціально-гносеологічна функція релігії.

Філософія як теоретичне вираження світоглядних проблем та наука. Термін філософія та його походження. Предмет та проблемне поле філософії. Людиновимірний характер філософії. Співвідношення «людина – світ» як визначальний предмет філософського осмислення.

Філософія як наука і світогляд, призначення філософії. Відмінності філософського світогляду від релігійного та міфологічного. Специфіка філософського осмислення дійсності. Теоретичні та практичні аспекти філософії. Основні галузі філософії. Функції філософії. Філософський образ мислення.

Сутність і характерні ознаки основних етапів становлення та розвитку філософії. Філософія Індії та Китаю, антична філософія, середньовічна філософія, філософія епохи Відродження та Нового часу, філософія епохи Просвітництва, німецька класична філософія, неокласична філософія. Українська філософія та її специфіка. Особливості сучасного розуміння філософії. Філософський плюралізм.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 10-29], 2 [с. 8-22], 3 [с. 7-23], 4 [с. 15-28], 5 [с. 3-36].
Додатковий: 13 [с. 10-24; [с.177-200], 38 [с. 9-23].

Тема 2. Онтологія. Філософське вчення про буття

Світ як єдність та впорядкованість сущого. Філософська, релігійна та наукова картини світу. Філософська картина світу як динамічна система (походження, структура, межі світу). Концептуальний (понятійний) і чуттєво-образний (буденно-практичний) компоненти в структурі картини світу.

Проблема буття – одна з найфундаментальніших проблем філософії. Історичний розвиток філософських інтерпретацій буття та небуття. Поняття метафізики та онтології. Онтологія як філософське вчення про буття. Моністичні, дуалістичні та плюралістичні основи буття. Класична і неklasична онтологія. Онтологічні концепції буття як відповіді на потреби та духовні запити різних епох (матеріалізм, ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм тощо). Багатомірність буття. Форми та рівні буття. Буття людини, природи, суспільства. Раціоналізація та логізація буття в західній філософії.

Категорії онтології як універсальні характеристики сущого. Субстанція як основа світу. Матерія і дух як філософські категорії. Рух як спосіб існування матерії. Форми руху. Рух і розвиток. Простір і час та їх властивості. Сутність та явище. Причина і наслідок та зв'язок між ними. Види причинності. Необхідність та випадковість. Дух та форми його буття. Істина, благо і краса як духовні атрибути буття. Світоглядне та методологічне значення онтологічних категорій.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.185-201], 2 [с. 122-150], 3 [с.24-48], 4 [с. 49-82], 5 [с.35-70].

Додатковий: 13 [с.289-327], 33 [с. 253-285], 38 [с. 288-326].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 3. Діалектика. Філософська теорія розвитку

Ідея розвитку в історико-філософській думці. Мислення як предмет діалектичної логіки. Суб'єктивне та об'єктивне у діалектиці. Субстанційні виміри діалектичного мислення (Б. Спіноза). Поняття «руху» та «розвитку». Форми руху матерії (О. Босенко). Розвиток і саморозвиток. Взаємозв'язок частини і цілого, одиничного і всезагального. Всезагальне і загальне. Діалектика і метафізика. Софістика. Еклектика. Синергетика.

Діалектика як всезагальна теорія розвитку. Сутність діалектики та її історико-філософські форми. Антична діалектика (Геракліт, Сократ, Платон). Матеріалістична та ідеалістична діалектика. Співвідношення діалектичної і формальної логіки. Принципи діалектики. Основні закони діалектики. Ідеалістичне (Г.В.Ф. Гегель) і матеріалістичне (К. Маркс) розуміння законів всезагального розвитку. Закон єдності та боротьби протилежностей. Форми суперечностей. Зовнішні та внутрішні суперечності. Способи розв'язання суперечностей. Стрибок, вибух і антагонізм. Закон взаємопереходу кількості та

якості: якість, кількість, міра. Закон подвійного заперечення. Розвиток, прогрес і регрес.

Система категорій діалектики: сутність-явище, існування-буття, дійсність-реальність, зміст-форма, необхідність-свобода, причина-наслідок, всезагальне-одиничне, дійсне-реальне. Категорії та поняття, їх співвідношення. Категорії як представленість у формах мислення всезагальної універсальності буття, як сила буття оприявленна в людських здібностях.

Методологічне значення законів та категорій діалектики у пізнанні соціально-економічних явищ і процесів. Негативна діалектика (Т. Адорно) Критика діалектики (К. Поппер).

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.223-255], 3 [с. 49-75], 5 [с. 71-100].

Додатковий: 10 [с. 20-33], 21 [с. 265-315], 30 [с. 394-425].

Інтернет-ресурси: 50, 51, 54, 55.

Тема 4. Філософія людини

Людина як предмет філософських роздумів. Уявлення про походження, природу, сутність та існування людини в класичних історико-філософських концепціях від Сократа до Л. Фейєрбаха. Людина в етикоцентричній українській філософії (Ф. Прокопович, Г. Сковорода, П. Юркевич). Людина в філософії К. Маркса. Підґрунтя некласичних філософських концепцій людини (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше). Людина в філософії ХХ сторіччя: «філософія життя», екзистенціалізм, психоаналіз, неофрейдизм та неомарксизм. Людина в філософії постмодернізму.

Сутність та багатовимірність людини. Біологічні, психологічні та соціокультурні детермінанти існування та розвитку людини. Потреби та інтереси людини. Поняття особистості та її типи. Індивід, індивідуальність та особистість. Передумови формування і розвитку особистості. Роль соціального середовища в формуванні особистості. Проблема ідентичності. Суспільне визнання і суспільна відповідальність особистості. Проблема індивідуалізму. Об'єктивні і суб'єктивні основи конформізму.

Соціально-діяльнісна сутність людини. Феномен відчуження в філософії людини. Цінність як ядро духовного світу людини. Людина в системі цінностей. Цінність і життєвий смисл. Проблема смислу та призначення людського існування (В. Франкл, Е Фромм). Гуманістичні цінності та гуманізм. Проблема суб'єктивного вибору. Співвідношення свободи і необхідності. Свобода і відповідальність. Творчість як засіб самореалізації людини. Свобода та творчість.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.326-353], 2 [с.173-186], 3 [с.146-168], 4 [с.111-148], 5 [с. 198-237].

Додатковий: 13 [с.222-288], 27 [с. 15-400], 41 [с.27-52, с.165-183].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 5. Філософія свідомості

Історико-філософські концепції свідомості. Проблема «душі» в античній філософії та середньовічній філософії. Специфіка розгляду свідомості в філософії доби Відродження та Нового часу. Свідомість в тлумаченні французьких просвітників. Німецька класична філософія про універсальну природу свідомості. Марксистська концепція свідомості. Проблема інтенціональної свідомості в філософії Е. Гуссерля.

Основні засади та чинники виникнення, існування та розвитку свідомості. Відображення та його форми. Сутність, форми та рівні свідомості. Свідомість як предмет філософії, психології та нейрофізіології. Свідомість і мозок. Структура свідомості. Властивості та функції свідомості. Активність свідомості. Цілепокладаюча функція свідомості. Феномен ідеального. Свідомість і мислення. Взаємозв'язок свідомості, мови та спілкування. Мова як практична свідомість.

Свідомість і самосвідомість. Рівні самосвідомості. Предметність і рефлексивність самосвідомості. Свідомість та несвідоме (підсвідоме) в філософії психоаналізу та неофрейдизму. Форми суспільної свідомості та їх специфіка. Релігія. Філософія. Мораль. Мистецтво. Наука. Політика та право. Суспільна психологія та ідеологія.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 202-222], 3 [с. 76-115].

Додатковий: 13 [с.328-353], 41 [с.12-27].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 6. Гносеологія. Філософія пізнання

Пізнавальність світу в історико-філософських концепціях. Гносеологія та епістемологія. Єдність мислення і буття. Гносеологічний оптимізм, скептицизм та агностицизм. Емпіризм (Ф. Бекон). Сенсуалізм (Дж. Локк). Раціоналізм (Р. Декарт). Апріорне та апостеріорне знання (І. Канта). Способи розв'язання суперечності емпіризму та раціоналізму (Г.В.Ф. Гегель).

Види та рівні пізнання. Суб'єкт та об'єкт пізнання. Досвідно-практичні джерела пізнання. Суспільний характер пізнання. Пізнання як процес і результат. Сутність, структура та взаємозв'язок чуттєвого і раціонального пізнання. Розсудок і розум два способи мислення, пізнання і відношення. Раціональне, ірраціональне та трансраціональне в пізнавальній діяльності. Роль уяви в творчості і науковому пізнанні. Вчення про «точну фантазію» (І. Гете). Рух від чуттєвого спостереження до абстрактного (теоретичного) мислення. Цілісність пізнавальних здібностей людини. Філософське тлумачення абстрактного і конкретного.

Пізнання як відображення та конструювання дійсності. Форми відображення. Пізнання як творчість. Розуміння і пояснення у пізнавальному процесі. Знання як форма зв'язку свідомості і буття. Знання та його структура. Відмінність між знанням та інформацією. Знання і віра. Критерії знання.

Історичний характер пізнання. Соціальне конституювання знання. Знання і влада (М. Фуко).

Специфіка наукового пізнання. Сутність теоретичного пізнання. Особливості природничого та гуманітарного знання. Істина як процес та мета пізнання. Істина як шлях. Критерій істинності пізнання. Парадокси «гносеологічного кола». Суспільно-історична практика як критерій істини. Істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна. Релятивізм і догматизм. Істина, хиба, ймовірність, модальність.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.256-274], 3 [с.130-145], 4 [с.111-148], 5 [с.101-133].

Додатковий: 19 [с.39-55], 30 [с.8-22], 31 [с.15-107], 39 [с.10-350].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 7. Філософія науки і техніки

Філософія науки як галузь філософського знання. Філософське осмислення науки: основні поняття та дефініції. Наука як феномен цивілізації. Наука, паранаука, псевдо-наука. Наукова картина світу.

Головні підходи до класифікації наук. Генезис науки та основні стадії її історичної еволюції. Протонаука. Антична греко-римська цивілізація як осередок розвитку науки. Наукове мислення в епоху середньовіччя. Наукове пізнання доби Відродження. Натурфілософія: М. Коперник, Дж. Бруно, Г. Галілей. Новоевропейський період розвитку науки: класичний етап, некласична наука, постнекласична наука. Ф. Бекон: концепції нової науки. Р. Декарт «Міркування про метод». Формування механістичного стилю наукового мислення. Наукова раціональність у добу Просвітництва. Формування сучасної наукової картини світу.

Основні концепції філософії науки. Критичний раціоналізм К. Поппера та його значення для сучасної філософії науки. Наукові революції та концепція історичної динаміки науки. Проблема традицій та інновацій в розвитку науки. Т. Кун «Структура наукових революцій». Тематичний аналіз науки Дж. Холтона. Методологія науково-дослідницьких програм І. Лакатоса. Еволюціоністська модель розвитку науки (С. Тулмін).

Техніка як феномен цивілізації. Предмет філософії техніки. Основні підходи бачення місця та ролі техніки в світі. Техніка як сукупність артефактів. Поняття «techne» і його трансформації. Становлення техніки і рушійні сили її розвитку. Техніка та технологія: еволюція змісту понять. Поняття технонауки. Періодизація епох технічного розвитку. Взаємодія науки, техніки та технологій в історичній ретроспективі. Техніка в філософсько-антропологічному контексті. Технофілософська концепція Л. Мамфорда: вчення про «мегамашину». Філософія техніки Х. Ортега-і-Гассет: техніка як виробництво надлишкового. Проблема техніки і технічного мислення у творчості М. Гайдеггера. Технологічний детермінізм і технофобія. Теорія технократичного перетворення

суспільства. Етика в «технократичному суспільстві». Техніка в контексті глобальних проблем. Перспективи філософії техніки. Образ техніки майбутнього.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 3 [с.210-236], 5 [с.170-197].

Додатковий: 8 [с.150-220], 16 [с.115-320], 17 [с. 90-210], 18 [с.44-60], 27 [с. 35-84], 34 [с. 150-200], 40 [с.15-84].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 8. Філософія суспільства

Суспільство – як предмет філософського аналізу. Основні характеристики суспільства. Форми соціального життя, соціальні суб'єкти, соціальні інститути. Структура суспільства. Соціальні групи: поняття та типологія. Суспільні відносини та функції суспільства. Критерії прогресивного розвитку суспільства. Суспільство як самоорганізована система.

Концептуальні підходи до вивчення суспільства. Особливості історичних типів суспільства: аграрного, індустріального, постіндустріального. Теорія масового суспільства (Х.Ортега-і-Гассет), теорія менеджеріального суспільства (Д. Бернхем), теорія тоталітарного суспільства (Є. Юнгер, Х. Арендт, К. Мангайм) Теоретична концепція постіндустріального суспільства Д. Белла. Моделі інформаційного та мережевого суспільства. Концепція «відкритого суспільства» К. Поппера. Теорія соціальної стратифікації і соціальної мобільності (П. Сорокін, Т. Парсонс).

Різноманітність поглядів на засади суспільного розвитку. Рушійні сили соціального процесу. Поняття суспільного виробництва. Продуктивні сили та виробничі відносини, їх взаємозв'язок. Структура виробничих відносин. Технологічні, суспільні, людські виміри матеріального виробництва, його структура. Технологічний спосіб виробництва. Технічні революції. Соціальна революція. Економічний спосіб виробництва і поняття суспільно-економічної формації. Проблема економічного базису суспільства. Сутність науково-технічної революції. Соціальні наслідки НТР.

Духовне життя суспільства Сутність духовного життя суспільства. Духовне виробництво, його зв'язок з матеріальною практикою. Духовно-практичне освоєння і духовно-практична творчість. Суспільний ідеал і проблема соціального вибору.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 298-325], 4 [с. 241-252], 5 [с. 303-339].

Додатковий: 12 [с. 377-494], 14 [с. 215-232], 29 [с. 460-492], 44 [с. 595-625].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 9. Філософія цивілізації

Суспільство та цивілізація. Історико-філософське тлумачення цивілізації. Сутність феномена цивілізація. Особливості тлумачення культури і цивілізації у І. Канта і Ж. Ж. Руссо. Ідеї цивілізаційного прогресу та регресу. Дослідження цивілізацій у творчості Е. Тейлора. Ознаки цивілізації за Л. Морганом. Щаблі цивілізаційного розвитку (за А. Фергюссоном). Школа «Аналів» про цивілізацію.

Типологія цивілізацій. Західна та Східна цивілізації. Глобальна цивілізація. Європоцентризм та його критика у вивченні цивілізацій. Концепція множинності цивілізацій. Культурно-історичні типи (за М. Данилевським). Культура і цивілізація (за О. Шпенглером). Концепція походження і розвитку цивілізацій А. Тойнбі. Лінійна (стадійна) концепція цивілізаційного розвитку.

Доіндустріальні (традиційні) цивілізації та їх особливості. Індустріальна (капіталістична) цивілізація та її характерні риси. Пост-індустріальна (інформаційна) цивілізація. Мережеве суспільство.

Революції та їх роль у становленні цивілізації. Неолітична революція. Індустріальна революція. Інформаційна революція. «Четверта промислова революція». К. Маркс про роль революції в цивілізаційному розвитку. Хвильова теорія цивілізаційного розвитку.

Концепція зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона. Цивілізаційні війни та боротьба за міжнародний вплив. Цивілізації «Суші» та «Моря» та їхнє протистояння в історії цивілізацій (геополітичний підхід). Місце України в геополітичному протистоянні. Цивілізаційний вибір України: історія та перспективи.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 4 [с. 405-435].

Додатковий: 11 [с. 338-347], 13 [с. 464-494], 15 [с. 524], 23 [с. 442-465].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 10. Філософія культури

Філософія культури як сфера філософського знання. Проблема дефініцій поняття «культура». Етико-міфічне ядро культури. Культура як предмет філософської рефлексії. Онтологія культури. Історико-філософські концепції культури. Історичні типи, форми та функції культури. Розуміння культури у творчості Д. Віко. Інтерпретації поняття «культура» в філософії І.Г. Гердера. Культура та освіта в німецькій класичній філософії. Філософія культури німецького романтизму. Романтична філософія культури. Неоромантичне трактування культури у «філософії життя». Ф. Ніцше про аполонівське та діонісійське начала в європейській культурі. Тлумачення культури в фрейдизмі та нео-фрейдизмі.

Культура як спосіб буття людини. Антропологічний вимір філософії культури. Культура у синхронічному та діахронічному вимірах. Проблема осмислення культурних трансформацій. Моделі динаміки культури. Концепція ігрової культури. Обмін і дар в дослідженнях культури. Культура і час.

Культура як світ «символічних форм» Культура і мистецтво. Образ, символ, знак, метафора, симулякр. Концепція Ж. Бодріяра: культура як симуляція. Теорія симулякрів Ж. Дельоза. Культура в концепції «американського постмодернізму» Ф. Джеймсона.

Субкультура та контркультура. Традиційна та нетрадиційна культура. Поняття ментальності. Теорія народної сміхової культури. Культурологічний аспект феномену карнавалу. Елітарна культура: характерні ознаки та зміст поняття. Мультикультуралізм та його наслідки. Соціальні інститути культури. Віртуальна культура. Теорія софт-культури Л. Мановича. Візуальна культура в добу технічного відтворення за В. Беньяміном. Сучасна масова культура. Мистецтво постмодернізму. Постмодернізм як світовідчуття. Культура скасування (cancel culture) та сучасний нігілізм в культурі.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 367-377], 3 [с. 237-267], 5 [с. 268-302].

Додатковий: 7 [с. 45-62], 43 [с. 92-150].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 11. Філософія історії

Філософія історії: загальна характеристика та предметне поле. Запровадження терміну та еволюція уявлень про зміст «філософії історії». Об'єкт і предмет філософії історії. Специфіка філософсько-історичного світобачення. Основні етапи розвитку філософії історії. Становлення класичної парадигми філософії історії. Прогресистський, регресистський та циклічний напрями філософії історії. Розвиток некласичної парадигми історії (сер. XIX – кін. XX ст.). Сучасна філософія історія: цивілізаційний та постнекласичний підходи. Філософія історії та потреби сучасності. Місце філософії історії в системі філософських знань.

Історія як об'єкт філософської рефлексії. Сутність та зміст історії. Проблема спрямованості історичного процесу. Історія як процес загального розвитку. Проблема єдності та багатоманітності всесвітньої історії. Смысл історії як філософсько-світоглядна проблема. Початок, мета, сенс і кінець історії як проблеми філософського осмислення. Проблема кінця історії, її оптимістична (Г. Гегель, К. Маркс, Ф. Фукуяма), песимістична (техно-фобські концепції, екзистенціалізм) та теологічна інтерпретації. Концепції постісторії (Л. Мемфорд, А. Гелен, Ж. Бодріяр, Ж.Ф. Ліотар).

Проблема суб'єкта історичного процесу. Людина та історія: проблема необхідності та свободи в історії. Еволюція поглядів на місце й роль людини в історії. Людина як основа і рушійна сила історії, міра її самореалізованості та мета. Ідея народу як активно діючої та вищої моральної сили в історичних процесах. Проблема атомізації суспільства та «бунту мас» у XX ст. (Х. Ортега-І-Гассет, Г. Арендт та ін.). Проблема свободи історичного вибору та історичної відповідальності. Необхідність формування нового типу соціально-історичного

суб'єкта в умовах загрози людському існуванню з боку екологічної катастрофи та глобальних проблем сучасності.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.395-414], 4 [с. 405-420], 5 [с. 238-267].

Додатковий: 6 [с. 129-214], 28 [с. 12-26; 59-95], 30 [с. 417-443], 38 [с. 284-290].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 12. Філософія економіки

Філософія економіки як галузь соціального знання. Економічний вимір буття. Основні галузі філософії економіки: економічна онтологія, економічна гносеологія, філософія бізнесу, філософія грошей, філософія праці, економічна культура. Відносини власності, виробництва, обміну, споживання як об'єкт філософського аналізу.

Етапи формування філософсько-економічних знань. Сучасні філософсько-економічні концепції (Р. Арон, Д. Белл, Ф.-А. Гайек, Д. Гелбрейт, У. Ростоу, О. Тоффлер, Ж. Фурастьє). Неолібералізм, неоконсерватизм та неосоціалізм як сучасні тенденції в економіці.

Взаємообумовленість матеріального та суспільного виробництва. Філософсько-економічне обґрунтування власності. Соціально-філософські аспекти ринкової економіки. «Суспільство споживання» за Ж. Бодріаром. Концепція «суспільство ризику» У. Бека. Безпека як пріоритетна цінність сучасної стадії розвитку суспільства. Філософсько-методологічні засади теорії управління економікою. Цінність і вартість.

Філософія (аксіологія) грошей. Георг Зіммель «Філософія грошей». Походження, природа та функції грошей. Філософія грошей як філософія культури. Семіотика грошей. Гроші як універсальна мова. Гроші, довіра та соціальна стабільність. Гроші як цінність. Гроші та свобода. Гроші й соціалізація суб'єкта. Гроші та влада. Гроші та механізм відчуження.

Людиновимірна сутність економіки. Самодетермінація та самореалізація людини в економічному житті. Філософський аналіз мотиваційних засад економічної діяльності людини. Соціальний ресурс економічного розвитку. Екоекономіка та зелена енергетика (К. Шваб).

Соціально-культурні детермінанти економічних відносин та економічної діяльності. Поняття економічної культури. Ідеологія та економічна теорія. Моральні основи та принципи ведення бізнесу.

Економіка знань (smart-економіка) в сучасному інформаційному суспільстві. Соціальні та антропологічні наслідки інформатизації економіки. «Цифрова економіка».

Філософські засади економічної глобалізації. Глобальний ринок. Система міжнародного розподілу праці. Сутність, походження, основні типи та шляхи вирішення глобальних проблем. Фундаментальні суперечності сучасної глобальної економіки.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 5 [с. 303-339].

Додатковий: 9 [с. 314-336], 13 [с.572-609].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

Тема 13. Філософія політики та права

Сутність, предмет та значення філософії політики та права. Сила права і право сили. Політика як публічний простір. Політика як вид соціальної діяльності та об'єкт філософського аналізу. Співвідношення понять «політика» і «поліція».

Основні категорії філософії політики та права античності: «закон», «порядок», «міра», «справедливість», «добročесність». Концепція людини як політичної істоти. Філософсько-теологічне тлумачення політики і права доби Середньовіччя. Економічні та соціально-політичні передумови трансформації правової реальності Нового часу. Занепад політики як публічної справи. Співвідношення публічного і приватного в добу Модерну. Філософсько-правові і політичні погляди представників німецької класичної філософії (І. Кант, Г.В.Ф. Гегель). Діалектико-матеріалістичне вчення про передумови і сутність політики і права (К. Маркс). Розвиток зарубіжної філософії політики і права у другій половині ХХ ст. Зародження та розвиток філософсько-правових ідей в Україні.

Проблематична роль держави як джерела і мети політики і права. Політика, право і насилля: точки перетину. Розподіл «друг – ворог» як конститутивне для політичного простору (К. Шмітт). Вчення про “надзвичайний стан”. Співвідношення війни і політики в Новий час. Війна всіх проти всіх (Т. Гоббс). Війна, політика і мир у трактуванні Ф. Клаузевіца. Логіка «ескалації» (Р. Жирар). Мир як війна продовжена іншими засобами (М. Фуко). Концепція «справедливої війни» і права людини.

Поняття правового позитивізму. Філософські проблеми визначення джерела права. Взаємозв'язок моралі і права в межах позитивізму. Проблематизація правового позитивізму в контексті тоталітарної влади. Визначення природного права. Взаємозв'язок моралі та природного права. Соціально-економічні механізми трансформації історичних типів моралі. Дилема гідності та безпеки в контексті права. Співвідношення поняття «права» і «закону». Поняття правового і неправового закону.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 4 [с. 421-448].

Додатковий: 20 [с.11-57], 32 [с. 134-167].

Інтернет-ресурси: 52.

Тема 14. Філософія моралі

Етика, мораль та моральність. Індивідуальна мораль та суспільна мораль. Світська та релігійна етика. Основні етапи в історії етичної думки. Етика далекосхідного культурного регіону. Конфуціанська етика та її основні принципи. Даосизм як етико-релігійна течія. Буддизм як етико-релігійна течія.

Етичні погляди давньо-грецьких та давньо-римських філософів. Етика чеснот. Вчення про моральні чесноти та вище благо (Сократ, Платон, Аристотель). Етичні вчення стоїків, епікурейців, кініків та скептиків. Проблема насилля, не-насилля та зла в різних етичних теоріях.

Християнська етика. Вчення св. Августина та св. Фоми Аквінського про теологічні чесноти. Гріх як етична категорія. Кордоцентризм і етика. Значення серця в духовному житті людини (за працями Г. Сковороди, П. Юркевича). Етика як деонтологія. Етика І. Канта та категоричний імператив. Гетерономна та автономна мораль. Розуміння етики в філософії марксизму. Утилітаризм та прагматизм як напрямки етики. Емотивізм та інтуїтивізм в етиці.

Основні етичні принципи та категорії етики. Добро і зло. Совість. Сором та провина. Каяття. Благоговіння. Альберт Швейцер «Благоговіння перед життям». Честь і гідність. Любов та дружба. Смысл щастя. Альтруїзм та егоїзм. Страх і тривога як етичні категорії (С. К'єркегор, П. Тілліх, М. Бердяєв). Релятивізм та універсалізм в етиці. Цінність і норма. Проблема побудови ієрархії моральних цінностей (М. Шелер та Н. Гартман).

Сучасні міждисциплінарні проблеми етики і права. Право на носіння зброї. Право на евтаназію. Право на аборти. «Права людини» і «права тварини». «Права ембріона». «Права більшості» і «права меншості». Дискримінація та «зворотня дискримінація» як сучасні проблеми етики.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 4 [с. С.331-327].

Додатковий: 13 [с. 28-48; 146-148; 253-288], 23 [с. 743-834], 45 [с. 390].

Інтернет-ресурси: 48, 49, 53, 56.

Тема 15. Філософія майбутнього

Футурологія як міждисциплінарна галузь. Завдання та основні категорії футурології. Специфіка об'єкта та предмет футурології. Філософське осмислення майбутнього. Футурологія про суперечності і проблеми у розвитку людини та суспільства.

Гене́за футурології. Первісні форми людських уявлень про прийдешнє. Античні уявлення про «золотий вік». Нариси майбутності крізь призму Середньовіччя – Відродження – Просвітництва. Вчення про тисячолітнє царство Йоахима Флорського. Методологічні положення розуміння майбутності у філософії Нового часу. Німецька класична філософія про розвиток суспільства і людини (І. Кант, Г.В.Ф. Гегель) . Основні футурологічні пошуки в кінці XIX – початку XXI століть. Геополітичні концепції майбутнього. Концепції поширення глобального хаосу Дж. Мірсахаймера і Дж. Розенау.

Прогностичні функції філософії. Соціальне прогнозування в контексті футурології. Методи футурологічного прогнозування. Прогнози майбутнього Стівена Хокінга.

Футурологія та технології майбутнього. Прискорення прогресу. Сучасні технології. Цифрова людина: тенденції розвитку. Гуманізм і транс-гуманізм.

Пост-людина як новітня модель людини ХХІ століття. Штучний інтелект та трансгенна інженерія. Четверта промислова революція і конвергенції нано-, біо-, інфо- когнитивних технологій (NBIC-конвергенції).

Глобальні проблеми сучасності: футурологічний аспект. Класифікація глобальних проблем. Образи майбутнього: утопія, антиутопія, передбачення нової цивілізації. Концепція сталого розвитку. «Футурошок» Елвіна Тофлера. Новітні футурологічні концепції М. Кайку та Ю.Н. Харарі. Технократичні антиутопії: суспільство «цифрового концтабору».

Римський клуб – міжнародна футурологічна організація. «Доповіді Римського клубу». Цивілізаційні «межі росту» і «Проблематика всього світу» Ауреліо Печчеї. Нова методологія і пошук шляхів вирішення світових глобальних проблем в діяльності Римського клубу. Генерування альтернативних образів майбутнього: країни «золотого мільярду» та країни, що розвиваються. Україна в ХХІ столітті: футурологічні прогнози.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 429-250], 2 [с. 209-218], 3 [с. 200-209].

Додатковий: 12 [с. 207-311], 16 [с. 115-320], 17 [с. 90-210], 25 [с.17-289], 36 [с. 115-320], 47 [с. 37-81].

Інтернет-ресурси: 48, 49.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ*

Основний

1. Данильян О. Г. Філософія: підручник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. 4-е вид., переробл. Х.: Право, 2023. 424 с.
2. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
3. Філософія: підручник для студентів і курсантів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації / авт.кол.; за ред. О. В. Рябіної, Л. І. Юрченко. Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 286 с.
4. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія: Підручник. К., Дух і Літера, 2018. 544 с.
5. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Навчальний посібник / В.П. Андрущенко, Г.І. Волинка, Н.Г. Мозгова та ін. За ред. Г.І. Волинки. 4-те вид., стереотипне. Київ: Каравела, 2022. 368.

Додатковий

6. Айтов С.Ш. Сучасна філософія історії: історично-антропологічний горизонт: монографія. Дніпро: Ліра, 2018. 368 с.
7. Baudrillard J. Simulacra and simulations. *Crime and Media*. 2019. P. 69-85.
8. Вайнберг С. Пояснюючи світ. Історія сучасної науки. Науково-популярне видання. Харків. КСД, 2019. 352 с.
9. Вільчинський Ю.М., Северин-Марачковська Л.В., Гаєвська О.Б. Філософія [Електронний ресурс]: навч.посібник. Київ: КНЕУ, 2019. 368 с.
10. Возняк В.С. Діалектика: принцип всезагального зв'язку. Людинознавчі студії. Серія «Філософія»: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. №. 40. С. 20-33.
11. Гантінгтон Семюел П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Львів: Кальварія, 2019. 474 с.
12. Голянич М. «Футурологія. Філософія майбуття». Монографія. Івано-Франківськ: Вид-во «Лілея-НВ», 2017. 540 с.
13. Губерський Л. Філософія. Базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів. К., Фоліо, 2018. 622 с.
14. Дзьобань О.П. Філософія науки: підручник. Київ; Одеса : Фенікс, 2024. 512 с.
15. Історія європейської цивілізації. Епоха Відродження. Історія. Філософія. Наука і техніка (за ред. Умберто Еко). К., Фоліо, 2020. 524 с.
16. Кайку М. Візії: Як наука змінить XXI сторіччя / Visions: How Science Will Revolutionize the 21st Century. Львів: Літопис, 2017. 544 с.

* Курсив – визначено джерела і літературу, наявні в бібліотеці ДТЕУ

17. Кайку М. Майбутнє розуму / The Future of the Mind. Львів: Літопис, 2017. 408 с.
18. Kaku Michio. The Future of Humanity. Penguin Books, 2018. 339 p.
19. Кант І. Критика сили судження. Темпора, 2022. 702 с.
20. Латигіна Н. А., Гусєва Н. Ю., Ліпін М. В. Політичні режими: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 232 с.
21. Лисий В.П., Костенко В.Г. Мислити та мислення: їх збіг і його відсутність. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2021. Вип.35. С. 64-76.
22. Лісовський П.М. Філософія фундаментальних знань: війна у мирі та мир у війні: навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2023. 369 с.
23. Лозовий В., Требін М., Горлач М., Жиленкова І., Головченко Г., Кремень І., Ніколаєнко С. Основи філософських знань. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. К., Центр навчальної літератури, 2020. 1028 с.
24. Максюта М.Г. Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез: монографія. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2020. 298 с.
25. Морозова Л.П. Філософія: навч. посібник. Вінниця : Нілан, 2017. 371 с.
26. Починок І.Б. Феноменологічна філософія: навч. посіб. Чернівці : Рута, Ч. 1. 2018. 375 с.
27. Назар П.С. Філософія людини та особистості: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Сталь, 2018. 577 с.
28. Найчук А.В., Ганаба С.О. Філософія історії: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2020. 243 с.
29. Петрушенко В. Гносеологія та епістемологія: Навчальний посібник. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 209 с.
30. Петрушенко В. Філософія: вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 594 с.
31. Платон. Діалоги: Вид-во Фоліо, 2022. 352 с.
32. Платон. Бенкет /пер. з давньогрец. і комент. Уляна Головач; вступ. ст. Джованні Реале; наук. ред. Р. Паранько. Львів : Вид-во Укр. католиц. ун-ту, 2018. 213 с.
33. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр “Академія”, 2017. 657 с.
34. Ратніков В.С. Основи філософії науки і філософії техніки. Навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2018. 291 с.
35. Сливка С.С. Філософія права у схемах, таблицях і поняттях: навч. посібник. Львів : Растр-7, 2020. 175 с.
36. Тоффлер Е. Шок майбутнього. Загальна соціологія: Хрестоматія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. С.281-303.
37. Філософія науки: підручник /за ред. І.С. Добронравової, Київський університет, 2018. 255 с.
38. Філософія навч. посіб. / О.П. Тімченко та ін. Львів : Вид-во ЛТЕУ, 2022. – 255 с.

39. Філософія: підручник / Людмила Рижак. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 648 с.
40. Francis Fukuyama. Our posthuman future: consequences of the biotechnology revolution. 1st ed. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018. 256 p.
41. Хоружий Г.Ф., Боровська Л.О., Кулагін Ю.І., Ліпін М.В. Самоідентифікація особистості: філософський аналіз. Монографія. Київ: КНТЕУ. 2018. 192 с.
42. Штанько В.І. Філософія: навч. посібник. Харків : ХНУРЕ, 2021. 294 с.
43. Шабанова Ю. О. Філософія культури: підручник. Дніпр: ЛІРА, 2019. 240 с.
44. Шепетяк О., Шепетяк О. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.
45. Шинкаренко О.В., Нападиста В.Г., Рогожа М.М. Професійна та корпоративна етика. Навчальний посібник. К., КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2019. 390 с.
46. Шарко О.В. Філософія. Практикум: навч. посібник. Київ : Вид-во КиМУ, 2024. 175 с.
47. Ювал Ной Харарі. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього. Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 544 с.

Інтернет-ресурси

48. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. URL: <https://filosof.com.ua/>
49. Стенфордська енциклопедія філософії. URL: <https://plato.stanford.edu/> .
50. Возняк В., Хазін В. Розуміння природи поняття в діалектиці: філософсько-освітній вимір. URL: <http://ir.dspu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1200>.
51. Jameson F. Valences of the Dialectic. URL: http://xenopraxis.net/readings/jameson_valences.pdf
52. Журнал «Філософія права і загальна теорія права». URL: <http://phtl.nlu.edu.ua/>
53. Малахов В. Етика. Курс лекцій. URL: https://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Etyka_Malakhov.pdf.
54. Merleau-Ponty M. Adventures of the Dialectic. Tr. by Joseph Bien. URL: https://monoskop.org/images/7/79/Merleau_Ponty_Maurice_Adventures_of_the_Dialectic_1973.pdf
55. Popper K.R. What is Dialectic? URL: <https://mercaba.org/SANLUIS/Filosofia/autores/Contemporánea/Popper/What%20is%20dialectic.pdf>
56. Морозов А.Ю. Зло: метафізичні і богословські виміри: Монографія. [з передмовою Надзвичайного і Повноважного посла України у Ватикані – академіка Хоружого Г.Ф.]. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/c1d7512fcb60d487744e7696a959ae4a.pdf>